

УДК 351.74:338.2(91)«1941»

Володимир Анатолійович ГРЕЧЕНКО,

*завідувач кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін факультету №6*

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор історичних наук, професор;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6046-0178>

ПІДГОТОВКА СПІВРОБІТНИКІВ МІЛІЦІЇ В ХАРКОВІ НА ПОЧАТКУ РАДЯНСЬКО-НІМЕЦЬКОЇ ВІЙНИ (1941 Р.)

Друга світова війна зажадала зміни характеру та змісту роботи всіх державних органів, серед них і органів внутрішніх справ. Обов'язки міліції значно розширилися, з введенням військового стану в 1941 році на всій території України.

Висвітлюючи питання участі курсантів, випускників і викладачів Харківської школи міліції у Другій світовій війні, слід виділити основні напрями їх діяльності у воєнний період: по-перше, це безпосередня участь у бойових діях на фронті; по-друге – участь у бойових діях у тилу ворога, у партизанських загонах і з'єднаннях; по-третє – охорона тилу, забезпечення громадського порядку та боротьба з кримінальною злочинністю.

Особовий склад Харківської школи міліції з перших днів війни був повністю влитий у діючу армію, ті ж працівники міліції, які залишились на міліцейському посту, виконували свої обов'язки в умовах бойової обстановки.

Із самого початку війни діяльність міліції Харкова була спрямована на надання допомоги військовій владі. Міліція суворо стежила за виконанням установлених правил у районах, де вводився воєнний стан, регулювала організацію та проведення масових заходів, обмежувала рух транспорту в нічні години, контролювала світломаскування. Органами міліції була організована посилені зовнішня постова служба. У прифронтових містах і найближчих до фронту тилкових районах, у місцях найбільшого скупчення громадян та на околицях міст виставлялись додаткові пости й посилювалася патрульна служба. На міліцію покладался і особливий нагляд за дотриманням населенням, установами та підприємствами правил світломаскування в нічний час. Проводячи боротьбу з порушеннями правил світломаскування, працівники міліції виявляли й затримували ворожих коректувальників, що під час повітряних нальотів наводили літаки супротивника на важливі оборонно-господарські об'єкти.

На міліцію покладалися боротьба з дезертирством і мародерством, з панікерами, розповсюдниками провокаційних чуток і вигадок, надання допомоги в евакуації підприємств і населення із західних районів республіки на схід.

Система професійної підготовки кадрів міліції та карного розшуку, що функціонувала напередодні війни, дозволяла в екстремальних умовах продовжувати підготовку міліціонерів, забезпечуючи потреби країни в достатньо кваліфікованих кадрах. У кінці 1941 р. харківське училище, що раніше називалося школою, було передислоковано в м. Ташкент.

Унаслідок реорганізації управлінь і відділів (відділень) міліції та мобілізації штат міліції УРСР зменшився. При цьому замість співробітників міліції – чоловіків, які пішли на фронт, в органах внутрішніх справ почали з'являтися жінки (у 1944 р. їх кількість у міліції досягла 20 % особового складу), пенсіонери, непризовна молодь й особи, які були непридатні до служби в армії за станом здоров'я, що прийшли з фабрик, заводів і цивільних установ. Здебільшого ці категорії співробітників не мали професійної підготовки. У результаті цього станом на 16 жовтня 1941 р. тільки в Харківській області штат міліції нараховував 1867 осіб, із них 167 – технічного та 1168 – рядового складу. Перед ними стояли складні завдання з набуття досвіду та навичок міліцейської служби. Жінки, як і чоловіки, несли постову службу, регулювали вуличний рух, виконували функції дільничних і старших інспекторів.

Для відбиття можливої хімічної атаки противника в усіх міліцейських підрозділах на підставі наказу НКВС УРСР від 7 вересня 1941 р. проводилися щоденні тренування в протигазах тривалістю від 15 хвилин до 3 годин. Відповідальність за проведення навчання була покладена на начальників відділів та управлінь міліції.

14 вересня 1941 року в Харкові був сформований полк міліції в складі батальйонів, комісаром якого став майор міліції Комаров – начальник Управління міліції Харківської області, комісаром – лейтенант міліції Вакуленко. Майже третину полку складали курсанти і командно – викладацький склад Харківського училища міліції.

4 серпня 1941 р. в УНВС по Харківській області був оголошений наказ, яким передписувалося всьому особовому складу міліції посилити оборонну роботу з підготовки до діяльності в бойових умовах і підкреслювалась необхідність у стислі терміни оволодіти знаннями й навичками поведінки зі зброєю та боеприпасами, вмінням застосовувати їх в будь-якій ситуації.

Відповідно до цього наказу в підрозділах міліції створювались навчальні групи для вивчення й практичного застосування зброї; особлива увага приділялась поповненню міліції новими співробітниками та їх підготовці до дій у бойовій обстановці.

У наказі Народного комісаріату внутрішніх справ визначалися вимоги до перебудови всієї діяльності шкіл міліції відповідно до головного завдання воєнного часу – прискореної підготовки співробітників органів внутрішніх справ. Установлювалися часові рамки підготовки, здійснювалося переведення усіх шкіл міліції з 2-річного терміну навчання на 9-місячний. Підвищувались вимоги до змісту навчального процесу: курсанти, що закінчили навчальні заклади міліцейського профілю, повинні були володіти не лише методами оперативної роботи, але і тактикою сучасного бою. Внутрішнє життя шкіл і курсів узгоджувалося з наказами військового відомства.

Ще з початку липня 1941 р. школи жили за законами воєнного часу. Розпорядок дня курсантів і режим роботи командно-викладацького складу був дуже напруженим: 12-годинний робочий день, не менше 7 годин класного заняття, а години, що залишалися, присвячувалися роботі у відділеннях міліції. Для курсантів запроваджувалося казармене положення, відмінялися відпустки в місто, підвищувалися вимоги до пропускнуго режиму. У школах організовувалося цілодобове чергування, в нічні години працювали патрулі та вартові.

Ураховуючи нові складні обставини, в усіх школах були проведені спеціальні прискорені випуски: розширявся профіль підготовки, з'явилися відділення помічників оперативних уповноважених, політпрацівників міліції, працівників паспортних відділів, військово-облікових столів, дільничних уповноважених та ін. Зміст нормативних документів, що регулювали навчальний процес, оновлювався згідно до нових вимог до міліцейських навчальних закладів: затверджувалися нові навчальні плани та програми, змінювався характер навчання. Усе підпорядковувалося інтересам війни.

Необхідно також відзначити роботу співробітників міліції з організації, керівництва й участі у діяльності винищувальних батальйонів. Винищувальні батальйони з боротьби з парашутними десантами та диверсантами противника створювались при міських, районних і повітових відділах (відділеннях) НКВС чисельністю у 100–200 осіб згідно з наказом НКВС СРСР від 25 червня 1941 р. «Про заходи з боротьби з парашутними десантами і диверсантами

противника у прифронтовій полосі». Начальниками цих батальйонів, як правило, призначались оперативні працівники НКВС.

Організація винищувальних батальйонів і груп сприяння їм нерозривно була пов'язана з бойовим і політичним навчанням. Підготовка здійснювалася за 110-годинною програмою Головного управління всеобучу та додатковою 30-годинною спеціальною програмою Штабу винищувальних батальйонів НКВС. До програми було включено питання тактичної підготовки підрозділів батальйонів, а також порядок несення караульної служби, вогню, саперну, хімічну, стройову та санітарну підготовку. Окрім оволодіння стрілецькою зброєю й тактикою бою, бійці батальйонів вивчали спеціальні теми, як-то: «Організація патрулювання в населеному пункті», «Знешкодження шпигунів і диверсантів», «Тактика бою з парашутним десантом» і т.ін. Заняття з особовим складом винищувальних батальйонів охоплювали також вивчення тактики партизанської боротьби. Працівники міліції надавали допомогу й у військовому вихованні особового складу винищувальних батальйонів: вчили його користуватися зброєю й засобами протихімічного захисту.

Одержано 12.10.2017

УДК 327.51

Яна Олександрівна ГРИГОРЕНКО,

доцент кафедри міжнародних відносин,

міжнародної інформації та безпеки

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

кандидат юридичних наук

КОНЦЕПЦІЯ БЕЗПЕКИ ЗГІДНО З КОДЕКСОМ ПОВЕДІНКИ СТОСОВНО ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ АСПЕКТІВ БЕЗПЕКИ

В умовах зростаючого розвитку міжнародного співробітництва сучасних держав, урахувуючи невинний вплив процесів глобалізації, які відображаються на всіх сферах суспільної життєдіяльності та як зазначив В. Я. Тацій, відкриваючи I Харківський міжнародний юридичний форум, «несуть за собою не тільки переваги, а іноді й небезпеку», питання, що стосуються окремих аспектів безпеки, особливо аспектів військово-політичної безпеки, набувають все більшого, можна навіть сказати всеосяжного значення.

Перш за все, необхідно позначити, що Кодекс поведінки стосовно військово-політичних аспектів безпеки визначив необхідність розширення співробітництва у сфері безпеки, зокрема